

УДК 008+316.72]:001.4:001.89

DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052x.3\(44\).2019.189747](https://doi.org/10.31318/2414-052x.3(44).2019.189747)

САМІКОВА Н. Е.

Самікова Неллі Едуардівна — аспірант кафедри теорії та історії культури Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2858-5875>

ТЕЗАУРУС СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ТА ЙОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНІ МОДИФІКАЦІЇ

Систематизовано термінологічну базу для культурологічних досліджень з описом новітніх процесів у взаємодії культур, визначено найбільш доцільні терміни для аналізу сучасних мистецьких практик. Застосовано етимологічний аналіз досліджуваних термінів, методи історичний (для визначення хронології появи термінів у науковій літературі) і порівняльний (для виявлення відмінностей між близькими поняттями «транскультурний», «мультикультурний» і «полікультурний»), метод аналізу й синтезу (для визначення основних характеристик категорії «полікультурний»), аналогії та систематизації. Визначено відмінність між термінами, які досі дослідники часто використовували як синоніми, а також поняття «полікультурність» переведене з педагогічної й соціологічної наукової думки в культурологічний дискурс. Відсутність чіткого визначення поняття «полікультурне», несистемність, неточність використання та / або перекладу цього терміна для опису процесів міжкультурної комунікації у глобалізованому світі заважає точності їх наукового аналізу. Розглянуто історію виникнення і використання цих термінів у культурологічних, соціологічних, педагогічних наукових працях щодо культурної взаємодії та виявлено основні відмінності між ними, щоб систематизувати відповідний понятійно-термінологічний апарат. До цього терміни «мультикультуралізм» («мультикультурність») і «полікультуралізм» («полікультурність») використовували переважно представники соціологічної й педагогічної наукових шкіл для характеристики певних суспільних і політичних процесів. Вважаємо за необхідне ввести ці поняття в культурологічний дискурс, оскільки взаємодія (полілог) культур є невід'ємною складовою мистецьких процесів сучасності. Незважаючи на правомірність перекладу термінів із суфіксом *-ism* українськими *-ізм* та *-ність*, вважаємо більш точним використання термінів «мультикультуралізм», «полікультуралізм» тощо для визначення наукових підходів і методів, а «мультикультурність», «полікультурність» для опису, характеристики явищ у сучасному культурному середовищі. Поняття полікультурності найбільше відповідає потребам досліджень культурологічного характеру, оскільки є більш широким і синтезуючим, ніж мультикультурність.

Ключові слова: полікультурність, полікультуралізм, діалог, полілог, мультикультуралізм, множинність, транскультурний, транскультурація, мультиідентичність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Глобальність світового простору, зумовлена новою хвилею глобалізації наприкінці ХХ — початку ХХІ століть, знову актуалізувала перед сучасною людиною такі питання, як самоідентифікація, полілог, локальна ідентичність культур, міжкультурні взаємовпливи тощо. І хоча ці питання не нові, виклики сучасності, пов'язані з розширенням культурного середовища — території, яка об'єднує сукупність соціальних ритуалів, національних традицій

© Самікова Н. Е., 2019

і культурних цінностей, і перехід його на глобальний рівень, вимагають їх переосмислення. Відповідно, у науці з'являються нові поняття й терміни, якими їх окреслено: транскультурність, мультикультуралізм, дальтонізм (colorblindness), полікультурність. Усі вони описують процеси врегулювання й запобігання можливих конфліктів на основі культурних розбіжностей, самоідентифікацію індивіда у багатокультурному середовищі та прийняття його (середовища) особливостей (на противагу протистоянню культур). Однак між ними також є чимало суттєвих відмінностей. Відсутністю чіткого розмежування цих понять і термінів у вітчизняній гуманітаристиці зумовлено актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для чіткого розмежування понять мультикультуралізм, транскультурність, полікультурність тощо були залучені інтернет-ресурси «На латыни, про латынь»¹, «Словари и энциклопедии на Академике»², «Толковый словарь по медицине»³, дослідження Світлани Дрожжиної⁴, Дмитра Сажина⁵, Антоніо Перотті⁶ та інших, центральною серед яких є праця Лізи Розенталь та Шері Леві⁷. Були також використані результати досліджень Тетяни Михалевської та Олега Хазанова⁸, Мадіни Тлостанової⁹, Володимира Личковаха¹⁰, колективної монографії під редакцією Нура Кірабаєва¹¹, Паскаля Гілена¹² для характеристики явищ, які формували полікультурне усвідомлення світу або є її частиною тепер.

Мета дослідження — систематизувати термінологічну базу для культурологічних досліджень з описом новітніх процесів у взаємодії культур, визначити найбільш доцільні терміни для їх використання в аналізі сучасних мистецьких практик.

Наукова новизна. У статті виявлено відмінність між термінами, які досі дослідники часто використовували як синоніми, для використання у вітчизняній гума-

¹ На латыни, про латынь. URL: www.latinpro.info (дата обращения: 17.09.2019).

² Словари и энциклопедии на Академике. URL: <https://dic.academic.ru/> (дата обращения: 17.09.2019).

³ Толковый словарь по медицине // Словари и энциклопедии на Академике. URL: medicine-dictionary.academic.ru (дата обращения: 17.09.2019).

⁴ Дрожжина С. В. Роль мультикультуралізму у вирішенні проблеми рівного доступу до якісної освіти // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1 / наук. ред. Ю. П. Богущкий; відп. за вип. С. М. Волков. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2010. С. 58–63/

⁵ Сажин Д. В. Поликультуралізм: теория и образовательная практика / под ред. Л. Г. Брылевой. Санкт-Петербург : ИОВ РАО, 2001. 75 с.

⁶ Перотті А. Виступ на захист полікультурності. Львів : Кальварія, 2001. 128 с.

⁷ Rosenthal L., Levy S. R. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations // Social Issues and Policy Review, New York : Stony Brook University, 2010. Vol. 4. No. 1. P. 215–246.

⁸ Михалевская Т. С., Хазанов О. В. Теософские движения в контексте проблемы межкультурного диалога Востока и Запада // Восток — Запад: проблемы взаимодействия. История, традиции, культура : мат-лы Всероссийской науч.-практ. конф., посвященной памяти проф. А. В. Эдакова : в 2 ч. Ч. 2. Новосибирск : НГПУ, 2007. С. 3–10.

⁹ Тлостанова М. В. Постсоветская литература и эстетика транскulturации. Жить никогда, писать ниоткуда. Москва : Едиториал УРСС. 2004. 416 с.

¹⁰ Личковах В. А. Універсалізм і регіоніка у сучасній етнокультурології // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1 / наук. ред. Ю. П. Богущкий; відп. за вип. С. М. Волков. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2010. С. 75–81.

¹¹ Глобализация и мультикультуралізм : монографія / отв. ред. Н. С. Кирабаев. Москва : РУДН, 2005. 332 с.

¹² Гилен П. Бормотание художественного множества. Глобальное искусство, политика и постфордизм. Москва : Ад Маргинем Пресс, 2015. 288 с.

нітаристиці запозичено поняття «полікультурність» із педагогічної і соціологічної наукової думки.

Виклад основного матеріалу. Майже вся історія культури пронизана різноманітними культурними обмінами, які були результатом торгових зв'язків, завоювань, поширення релігійних знань, колонізації, акультурації, асиміляції тощо. У ХХ — на початку ХХІ століть у зв'язку з технологічним прогресом, пришвидшенням темпу життя, появою мережі Інтернет, масовими міграціями народів, утворенням світових капіталів і транснаціональних корпорацій ці обміни й комунікація набули більш глибокого і синтезуючого характеру.

Необхідність осмислення цих процесів у гуманітаристиці викликана їх значним впливом на свідомість (здатність людини до сприйняття дійсності) і, як наслідок, на самоусвідомлення (розуміння людиною своєї сутності, характерних рис, своєї ролі в житті й суспільстві) окремого індивіда і людства загалом. Глобальна криза самоідентифікації внаслідок нечіткого розмежування соціальних, національних, культурних груп і громад, а також поява «людини світу» спонукали суспільство поступово перейти від діалогу до полілогу, тобто від простого обміну думками, без їх оцінювання до взаємодії на рівні ідей і рефлексії. На ранніх етапах переходу науковці визначали полілог передусім як комунікацію між протилежними культурами, зокрема Заходу і Сходу. Тут і далі розуміємо культуру як традиційні вірування, соціальні форми й матеріальні ознаки певної расової, релігійної чи соціальної груп, а також характерні особливості повсякденного існування людей, які проживають на одній території або в один і той самий проміжок історичного часу. Дослідники Т. Михалевська й О. Хазанов визначають явище полілогу у послідовності «Захід — Схід — Захід» як «осмислення західною культурою та цивілізацією самої себе, а також переоцінювання і трансформацію загальноєвропейських філософсько-релігійних установок шляхом безпосереднього зіткнення і взаємодії зі східною традицією»¹. Так само вони описують й інший аспект відносин «Схід — Захід — Схід»: «...Носії цієї культури переглянули систему відносин, які склалися. До того ж, переглянули очима європейців, зачарованих глибиною і міццю “східної мудрості”»².

Однак найбільш актуально тепер говорити про полілог культур — глобальний, міжнаціональний, міжконтинентальний і міжцивілізаційний. У дослідженні під редакцією Нура Кірабаєва розглянуто саме такий транскультурний і гетерокультурний полілог — взаємовплив різних культур і взаємодія між ними: «Культурний полілог пов'язаний з можливостями міжкультурного і міжцивілізаційного діалогу...»³. Ця думка обґрунтовується тим, що культурні взаємодії значно посилились у сучасному світі: «Транскультурні й гетерокультурні елементи органічно притаманні глобалізаційній парадигмі як наслідок процесів, які посилились, культурної взаємодії у світовому масштабі, соціально-політичних і духовних процесів»⁴.

¹ Михалевская Т. С., Хазанов О. В. Теософские движения в контексте проблемы межкультурного диалога Востока и Запада // Восток — Запад: проблемы взаимодействия. История, традиции, культура : мат-лы Всероссийской науч.-практ. конф., посвященной памяти проф. А. В. Эдакова : в 2 ч. Ч. 2. Новосибирск : НГПУ, 2007. С. 3–4.

² Там само. С. 9.

³ Глобализация и мультикультурализм : монография / отв. ред. Н. С. Кирабаев. Москва : РУДН, 2005. С. 112.

⁴ Там само. С. 111.

Мадіна Тлостанова розглядає полілог уже в культурно-естетичній парадигмі, зокрема в контексті транскультураційних процесів: «Транскультурація ґрунтується на динамічній багатоманітності, до того ж, передусім епістемологічній, а не етнокультурній, припускаючи нове осмислення як ... явищ, кордонів, міграцій, полілінгвальності, культурної різноманітності, так і актуалізованих сьогодні понять транснаціональних мов, дискурсів і традицій, які вийшли на перший план у культурних процесах кінця ХХ століття. Транскультурація, як нова епістема, ґрунтується на культурному полілозі, у якому, однак, не має бути повного синтезу, злиття, повного культурного перекладу, культури зустрічаються, взаємодіють, але не зливаються, зберігаючи своє право на “непрозорість”»¹.

У процесі такого інтенсивного діалогу й полілогу виникло багато нових явищ завдяки тому, що «саме у культурному “полілозі” нації досягають розуміння своєї ідентичності, знаходячи в поліфонії духовного космосу своє неповторне й унікальне місце (унікальне виявляється в універсальному, як і навпаки!)»². З усвідомленням ідентичності себе, суспільство змогло визначити ідентичність Іншого не як ворожого, а як інакшого. Прикладами цього усвідомлення стали такі явища, як транскультура, яка є складовою досліджень названих авторів і яка трактується як «термін для позначення якісно нового типу культури, що виникає у процесі діалогу культур, становлячи органічний взаємозв'язок і цілісність»³.

Інше нове явище — полікультурність, яке набуло актуальності наприкінці ХХ століття у зв'язку з інтенсифікацією міжнародних відносин. Перш ніж досліджувати його в культурологічній парадигмі, більш докладно зупинимось на творенні термінів, які означають новітні явища. Для опису певних процесів у культурному середовищі застосовуються терміни культурологічного характеру, основою яких є слово «культура». Характерні ознаки процесів позначаються шляхом додавання до основи префіксів і суфіксів іншомовного походження — з давньогрецької, латинської. Близькість значень, яких набувають ці частини слова у перекладі українською, є однією з причин відсутності чіткої термінологічної бази для опису новітніх процесів у сфері міжкультурної комунікації.

Отже, виділимо найбільш уживані префікси у цих термінах:

— «Транс» (транскультурний, транскультурація, транснаціональний). Походить від латинського «крізь, через, за». Надає слову значення «такий, що об'єднує, пов'язує»). Наприклад, транскультурація — явище, відмінне від аккультурації, оскільки має на увазі злиття і зближення культур, на відміну від простого додавання або поглинання однієї іншою.

— «Інтер»: інтеркультурний, інтернаціональний; від лат. «між».

— «Гетеро»: гетерокультурний; від грец. «інший, різний».

— «Мета»: метакультурний; від грец. «між, після, через».

— «Мульти»: мультикультурний, мультикультуралізм, мультиідентичний; від лат. «багато».

¹ Тлостанова М. В. Постсоветская литература и эстетика транскультурации. Жить никогда, писать ниоткуда. Москва : Едиториал УРСС. 2004. С. 28.

² Личкова В. А. Універсалізм і регіоніка у сучасній етнокультурології // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1 / наук. ред. Ю. П. Богущкий; відп. за вип. С. М. Волков. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2010. С. 77

³ Пітусь Л. М. Транскультура // Альчук М. П., Бацевич Ф. С., Бойко І. М. Культурологія : енциклопедичний словник / за ред. В. П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. С. 417.

— «Полі»: полікультурний, полікультурність, полікультуралізм, полілог; від грец. «багато, велика кількість».

«Multi» — латинський термін, який означає «суттєву, значущу наявність ознаки або властивості і множинність чогось»¹. За визначенням Т. Єфремової, цей префікс вказує на «множинність предметів, багатократність будь-яких — переважно однорідних — дій, функцій тощо»². Водночас префікс «poly-» є більш раннім, він походить із грецької мови. Визначень у нього також набагато більше. Насамперед він також вказує на множинність, як і префікс «multi-». Однак, крім базового визначення, «poly-» має уточнені — в галузі медицини, хімії і природничих науках тощо. У тлумачному словнику з медицини він визначається ще й як найвищий ступінь прояву будь-якої ознаки — або генералізується, або як щось, що вражає різні частини тіла³. У хімії цей префікс, згідно з енциклопедією Брокгауза і Ефрона, «майже виключно застосовується для зазначення того, що це тіло є полімером іншого, з яким воно пов'язано генетично»⁴. У природничих науках його застосовують у розгляді поняття «полікультура», яке трактується як «сільськогосподарська або рибоводна система, що ґрунтується на одночасному культивуванні (вирощуванні) в одному й тому самому місці кількох господарсько-цінних видів»⁵. Наприклад, у рибоводних ставках спільно з карпом вирощується білий амур, білий і строкатий товстолобик та ін.»⁶.

Що стосується гуманітарних досліджень, то префікси є однаково вживаними, але вони можуть як синонімічно позначати однакові поняття, так і окреслювати відмінності міжкультурних контактів. Так, Хольгер Швенке пише: «...Спостерігається поступовий рух від “мульти” через “інтер” до “транс”... “Мультикультурний” відповідає пасивній толерантності, яка, врешті, може привести до виникнення паралельних спільнот. “Інтеркультурний” може означати досить конструктивний діалог між культурами. І, нарешті, “транскультурний” — це те, що навіть до реального культурного взаємообміну привести може»⁷. При цьому Х. Швенке наголошує також на поточному використанні цих термінів у сучасній науковій літературі як синонімів⁸.

¹ Латинские приставки и их значения. URL: http://www.latinpro.info/latin_grammaticae_prefix.php (дата обращения: 17.09.2019).

² Ефремова Т. Ф. Мульти... // Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва : Русский язык, 2000. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/188179/Мульти> (дата обращения: 17.09.2019).

³ Поли- // Толковый словарь по медицине, 2013. URL: https://medicine_dictionary.academic.ru/5812/ПОЛИ- (дата обращения: 17.09.2019).

⁴ А. И. Г. Д. Поли- // Брокгауз Ф. А. and Ефрон И. А. Энциклопедический словарь : в 86 т. Т. 24 (46) : Повелительное наклонение — Полярные координаты. Санкт-Петербург : И. А. Ефрон ; Лейпциг : Ф. А. Брокгауз, 1898. С. 278.

⁵ Таке визначення близьке до поняття «мультикультурності» у гуманітаристиці.

⁶ Дедю И. И. Поликультура // Дедю И. И. Экологический энциклопедический словарь / науч. ред. В. В. Герман; науч. консультанты: А. А. Чеботарь, А. Г. Чобану, Д. Г. Батыр; предисл. В. Д. Федорова. Кишинев : Молд. сов. энцикл., 1989. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ecolog/5799/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90> (дата обращения: 17.09.2019).

⁷ Швенке Х. Мультикультурный, интеркультурный, транскультурный, — культурный? URL: <https://magazines.gorky.media/studio/2010/14/multikulturnyj-interkulturnyj-transkulturnyj-kulturnyj.html> (дата обращения: 17.09.2019).

⁸ Там само.

Потреба розмежувати ці терміни зумовлена й тим, що традиційно однакові за значенням префікси «мульти-» і «полі-» (первинна відмінність не лише у походженні — з латини і давньогрецької відповідно) починають розуміти як різні. «Мульти-» все частіше сприймається як кількісне визначення певної множини, сукупності, а «полі-» — як те, що перебуває в гармонійній взаємодії. Зокрема, Ірина Мурашева зазначає, що префікс «полі-» може мати й таке значення: «найвищий ступінь прояву певної ознаки». Тому «мультимодальне сприйняття розглядається і як різномодальне, багатомодальне, таке, що не досягло найвищого ступеня міжмодальної інтеграції, на відміну від полімодального сприйняття»¹.

Розмежування понять, якими описують полілог культур, ускладнюється й особливостями перекладу термінів з інших мов. Окремо варто розглянути переклади термінів із суфіксом *-ism*. Юліана Дробязко вважає, що можливий переклад як із суфіксом *-ізм*, так і з суфіксом *-ність* («*favouritism* — фаворитизм, *cyclism* — циклічність...»)². Та якщо суфікс *-ізм* позначає різні вчення, напрями, течії, то *-ність* зазвичай «означає властивість» певного явища або процесу³.

Розглянемо, як терміни «полікультурність» і «полікультуралізм» використовуються в сучасному науковому дискурсі. Одну з перших праць, присвячену полікультурності, видано на початку 1980-х років. Про це пише Антоніо Перотті⁴ (Antonio Perotti). Стаття Луї Порше (Louis Porcher) «Освіта дітей робітників-мігрантів у Європі: полікультурність та підготовка вчителів»⁵ була безпосередньо пов'язана з питаннями освіти. Протягом 1977–1982 років Рада культурного співробітництва «опублікувала двадцять три збірки матеріалів на тему “Полікультурна підготовка вчителів”»⁶. Активізація попиту на таку літературу зумовлена зростанням кількості дітей-іммігрантів в освітніх закладах Європи.

Незважаючи на поширення цього терміна в освітніх колах, у гуманітарних науках «полікультурність» не набула остаточного визначення і використовується лише як широке означення способу взаємодії різних культур на певній території. Натомість у вітчизняній і в зарубіжній літературі частіше застосовується поняття «мультикультуралізму», часто як синонім «полікультурності», хоча другий і запроваджено десятиліттям пізніше⁷. У сучасній науковій думці грань між поняттями «полікультурний» і «мультикультурний» видається тонкою. Про це йдеться у монографії під редакцією Н. Кірабаєва: «Семантична близькість понять “мультикультурне” і “полікультурне”

¹ Мурашова И. Ю. Полимодальное восприятие школьников: как повысить эффективность преодоления недоразвития речи : монография. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=YqJyDwAAQBAJ&pg=PT10&dq> (дата обращения: 17.09.2019).

² Дробязко Ю. І. Особливості перекладу англomовних науково-технічних термінів, утворених шляхом афіксації. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/2448> (дата звернення: 17.09.2019).

³ Московіченко О. П. Типи співвідношень компонентів лексичних значень слів семантичних груп в українській мові (на прикладі іменників-синонімів) у зв'язку з моделями їх морфемних структур. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75154/35-Moskovchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.09.2019).

⁴ Перотті А. Виступ на захист полікультурності. Львів : Кальварія, 2001. С. 29.

⁵ Porcher L., L'education des enfants des travailleurs migrants en Europe: l'interculturalisme et la formation des enseignants. Strasbourg : CCC ; Conseil de l'Europe, 1981. 193 p.

⁶ Перотті А. Виступ на захист полікультурності. Львів : Кальварія, 2001. С. 29.

⁷ Дрожжина С. В. Мультикультуралізм: теоретичні і практичні аспекти // Політичний менеджмент : наук. журн. Київ : Центр соц. комунікацій, 2008. № 3. С. 97.

суспільство очевидна, як очевидна одночасно і досить тонка відмінність між ними. Полікультурне суспільство являє собою образ певної множинності культур, їх співсильності одна до одної, пов'язаної історичною територизацією, процесами акультурації, а також новим явищем транскультурації. Звернення до поняття «полікультурне суспільство» дає змогу бачити, таким чином, логіку розвитку власне культури, передусім у контексті глобалізаційних процесів, які акцентують себе у феноменах мультикультуралізму, комунітаризму і транскультурації. Якщо логіка мультикультуралізму передусім політична, спрямована на пошуки стабільності полікультурних утворень, то логіка транскультурації означає комунікативну парадигму сучасності й пошуки нових форм соціально-політичних інтеграцій»¹.

Отже, полікультурне не лише часто плутають з мультикультурним, а й вважають синонімами до поняття транскультурне. Вони справді мають спільне — це розуміння їх як множинності чогось, поєднання елементів. Розуміння множинності у використанні понять «полікультурне» й «мультикультурне» не однакове, адже «полікультурне» застосовується у різних контекстах, що змінює його значення.

Якщо у вітчизняній гуманітаристиці поняття «полікультуралізм» і «мультикультуралізм» розглядаються переважно як щось синонімічне або залежне одне від одного, то у західних дослідженнях їх чітко розмежовують. Ліза Розенталь та Шері Р. Леві у своїх дослідженнях розглядають три домінуючі ідеологічні підходи: дальтонізм (colorblindness), мультикультуралізм (multiculturalism) і полікультуралізм (polyculturalism). Дальтонізм вони визначають як ідеологію, яка сприяє уніфікації суспільства і нівелюванню процесу поділу за національною, етнічною та іншими ознаками. Мета цієї ідеології, як і всіх інших, що розглядаються, — знизити агресію й нерозуміння між різними націями і наголосити на нашій єдності. Мультикультуралізм вважають протилежним дальтонізму, адже він підкреслює різноманітність культур у суспільстві, спонукаючи реципієнтів поважати і сприймати ці відмінності².

Інший представник європейської соціологічної школи Марек Бодзяни (Marek Bodziany) підкреслює подібність понять мультикультуралізму, культурного плюралізму і транскультуралізму, у їх сучасному розумінні, звертаючи увагу на можливість застосовувати термін «мультикультуралізм» і для визначення багатоманітності культур, які співпрацюють сьогодні, а також окремої ідеологічної позиції (за Пйотром Штомпкою / Piotr Sztompka)³.

Різні тлумачення поняття «мультикультуралізм» наводить соціолог Надія Федорова, за Гераном Тернборном: «Перший — політичний, у рамках якого наводяться аргументи “за” і “проти” політики мультикультуралізму і відповідного способу управління, причому, цим терміном користуються як прихильники, так і супротивники цієї політики. Саме в цьому контексті у Канаді у 1960-х роках і з'явилося це поняття. Другий контекст — емпірично-дескриптивний, або аналітичний. Він застосовується

¹ Глобализация и мультикультурализм: монография / Рос. ун-т дружбы народов; П. К. Гречко, И. А. Мальковская, С. А. Нижников; отв. ред. Н. С. Кирабаев. Москва: РУДН, 2005. С. 109–110.

² Rosenthal L., Levy S. R. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations // Social Issues and Policy Review, New York: Stony Brook University, 2010. Vol. 4. No. 1. P. 215–246.

³ Бодзяни М. Столкновение культур и идентичности. Социологические аспекты мультикультурализма в эпоху общественных перемен // Культурно-историческая психология. Москва: ФГБОУ ВО МГППУ, 2008. Вып. 4. С. 76–81.

у наукових працях і під час суспільних дебатів, що торкаються різноманітних проявів культурної неоднорідності суспільства, і найбільш тісно пов'язаний із появою “мультикультурних спільнот”. Третій контекст стосується соціальної і політичної філософії, питань соціального і політичного порядку і прав людини в умовах неоднорідності культури певного суспільства»¹.

Щодо полікультуралізму, Л. Розенталь і Ш. Р. Леві, спираючись на дослідження істориків Робіна Г. Келлі (Robin G. Kelley, 1999) і Віджая Прашада (Vijay Prashad, 2001, 2003), пропонують таке визначення: «Полікультурний підхід розрізняє расовий і етнічний фон людей (схоже до мультикультурного підходу в усіх його формах), однак замість зосередження на відмінностях між різними культурними групами (“важливі відмінності”, як і інші форми мультикультуралізму), наголошується на багатстві зв'язків між групами завдяки колишнім і теперішнім взаємодії і взаємним впливам. <...> Полікультуралізм підкреслює, що не буває “чистої” культурної належності до певних расових і етнічних груп і що культуру не слід розуміти або використовувати як засіб розподілу і відмінностей між групами. <...> полікультуралізм підкреслює, що всі культури і люди насправді є продуктом історичних і сучасних взаємодій серед безлічі різних расових і етнічних груп (Kelley, 1999), і ми глибоко пов'язані з людьми різних культур завдяки нашій історії, що перетинається (Prashad, 2003) <...>

Полікультуралізм означає, що взаємозв'язок більше ніж роз'єднання расових і етнічних груп сприяє стиранню меж і надає людям змогу відчувати себе спорідненими між собою; однак він не вимагає ігнорувати чиясь расову чи етнічну ідентичність чи асиміляцію у прийнятті домінуючої чи громадської культурної ідентичності замість своєї. Полікультуралізм не вимагає також створення спільних завдань або взаємозалежностей, оскільки взаємний культурний вплив уже є, і його просто слід підкреслити»².

Розглядаючи три ключові ідеологічні підходи, Л. Розенталь та Шері Р. Леві вбачають їх подальше застосування у сфері полікультурологічної освіти, у школах і університетах (коли переважно є мультикультурологічні курси), щоб формувати цілісне уявлення про світ і усвідомлення спорідненості між людьми різних груп.

У такому ж, «освітньому» аспекті розглядає полікультурність Антоніо Перотті. Він зауважує, що «поняття полікультурного суспільства є ключовим для будь-яких міркувань із приводу інтеркультурної освіти. Адже під час політичних дискусій чи обговорень у засобах інформації воно тісно пов'язується з такими поняттями, як інтеграція, національна ідентичність і соціальна згуртованість (поняття досить символічні й багатозначні), важливо визначити сутність цього поняття і продемонструвати його складність»³. Автор не дає чіткого визначення полікультурного суспільства, а лише називає ті ознаки, які характеризують його:

- «— внесок інших культур і цивілізацій в європейські культури;
- подрібнення і глобалізація культури, яка відзначається новими технологіями інформаційних та комунікаційних мас-медіа;
- мовний і етно-культурний плюралізм як наслідок історичного формування держав-націй в Європі;

¹ Цит. за: Федотова Н. Н. Мультикультуралізм и политика развития // Журнал социологии и социальной антропологии. Санкт-Петербург : Интерсоцис, 2006. Т. IX. № 3. С. 77–78.

² Rosenthal L., Levy S. R. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations // Social Issues and Policy Review, New York : Stony Brook University, 2010. Vol. 4. No. 1. P. 223–224.

³ Перотті А. Виступ на захист полікультурності. Львів : Кальварія, 2001. С. 31.

- поширена присутність у багатьох країнах Європи циган і кочових народів, представники яких мають своєрідну культуру;
- регіональний плюралізм (регіони як історичні, культурні, географічні або економічні цілісності);
- культурний плюралізм як наслідок змішування народностей в результаті остаточного осідання (останнім часом) мігрантів з економічних та політичних причин, пов'язаного з історією колонізації й деколонізації;
- плюралізм внеску інших культур і цивілізацій в національну спадщину різних європейських країн (мова, економіка, історія, науки, філософія й література, музика, повсякденне життя тощо);
- культурні залишки, які процеси колонізації й деколонізації залишили в суспільній свідомості, — відтак, бачення іншого (стереотипи, упередження, колоніальні суперечності);
- культурна різноманітність європейських суспільств, які мають відбиток самобутньої історії їх заокеанської еміграції на різні континенти наприкінці ХІХ — першій половині ХХ століття; пам'ять про це живе у зв'язках, якими населення Європи поєднане з діаспорою»¹.

Отже, А. Перотті спрямовує явище полікультурності в антропологічну й соціально-політичну сферу, вважаючи поняття «полікультурність» характерною ознакою багатонаціонального суспільства.

У такому широкому значенні тлумачить це поняття і доктор філософських наук С. Дрожжина. Досліджуючи мультикультуралізм, вона характеризує його як явище всередині полікультурності (що звужує поняття «мультикультуралізм»): «Якщо розглядати мультикультуралізм як теорію, практику і політику полікультурного суспільства, то варто згадати, що мультикультуралізм характеризується як теорія, практика і політика неконфліктного співіснування в одному життєвому просторі багатьох різнорідних культурних груп»².

Д. Сажин, незважаючи на деяку плутанину у розумінні понять «мультикультурний» і «полікультурний», вважає полікультуралізм частково сучасним варіантом культурного плюралізму, який «включає в себе як одне з центральних положень відмову від визнання істинності якоїсь однієї культурної моделі, а значить, якоїсь однієї цілісної системи, якогось одного образу віри тощо»³. Водночас, крім певного уявлення про світ, дослідник надає полікультурності додаткового соціально-політично-антропологічного значення: «Полікультуралізм, — зазначає Д. Сажин, — сам прагне створити умови для збереження самобутності безвідносно до змісту тих чи інших культурних моделей і, таким чином, є відповіддю на виклик глобалізації»⁴. Незважаючи на багатогранність полікультурності й визначення її позитивних сторін, дослідник вважає, що «полікультуралізм є саме теорією і тільки теорією, оскільки всі його положення, логічно припустимі <...> виявляються неможливими для виконання на практиці»⁵.

¹ Перотті А. Виступ на захист полікультурності. Львів : Кальварія, 2001. С. 32.

² Дрожжина С. В. Роль мультикультуралізму у вирішенні проблеми рівного доступу до якісної освіти // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1 / наук. ред. Ю. П. Богущкий; відп. за вип. С. М. Волков. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2010. С. 59.

³ Сажин Д. В. Поликультурализм: теория и образовательная практика / под ред. Л. Г. Брылевой. Санкт-Петербург : ИОВ РАО, 2001. С. 7.

⁴ Там само. С. 8.

⁵ Там само. С. 50.

Розглянувши різні точки зору, зазначимо, що численні дослідники розглядають полікультурність як процес, що вже відбувається. Його появу в есенційному і сучасному вигляді пов'язують із процесом глобалізації, який пожвавився наприкінці ХХ століття, хоча й раніше до цього були передумови і чинники. «Осьовий час можна розглядати як першу хвилю планетарної інтеграції людства. Друга інтеграційна хвиля “накрила” земний простір уже у Новий час, в епоху модернізації, ініційовану, як відомо, Заходом, яка привела до створення єдиного світового ринку. Від останньої чверті ХХ ст. можна вести відлік третьої хвилі планетарного єднання людства — власне глобалізації. Глобалізація — радикально нове, справді унікальне явище. Такого раніше ніколи не було — лише аналоги, подібності й передумови»¹. Такої ж думки дотримується Паскаль Гілен, коли зазначає: «Деякі критики вважають, що глобалізація — це модний термін, який став настільки заїждженим, що практично втратив сенс. Розвиток глобалізації вони пов'язують із появою перших торговельних міст. Важко заперечити ці аргументи, однак можна виокремити кілька хвиль глобалізації, і лише для останньої з них характерна глобальна гіпермобільність людей, грошей, товарів та інформації. Саме швидкістю цієї гіпермобільності відрізняється нова хвиля глобалізації від попередніх»².

Глобальна гіпермобільність, міграція, всесвітній колообіг товарів, образів тощо — це найбільш масові ознаки полікультурності в суспільстві. Впливаючи на суспільство, полікультурність набула втілення й у мистецькому продукті. Автори дослідження «Глобалізація та мультикультуралізм» вважають: «Постмодерністське світобачення також здійснює свій істотний внесок в полікультурний проект, деконструкцію всіляких метарозповідей, зокрема й національних, а також комунітарістських пошуків узгодженості моральних традицій і цінностей. Якщо мультикультурний і комунітарістичний проекти адаптують міжкультурну комунікацію в полікультурному суспільстві переважно до національного варіанту розвитку, то для модернізму проблема мови, комунікації та культури набуває позанаціонального сенсу. Постмодерністське світобачення скоріше сконцентроване на інтерпретації явищ транскультурності, перетинів, кордонів універсального полікультурного суспільства, інтегрованого маркетинговими комунікаціями і споживчою “індивідуальністю” товару»³.

У зв'язку з багатогранністю, мультинаціональністю, а в результаті — універсальністю, і в той же час «індивідуальністю» товару чи мистецького продукту, «полікультурно грамотному» індивіду залишається лише один варіант культурного існування — нескінченне перебирання незчисленних елементів різноманітних культур, зокрема і своєї»⁴. «Нескінченне перебирання незчисленних елементів» — у нашому розумінні, множинність полікультурного, не стільки характеризує багатонаціональне населення на певній території, скільки є співзвучним визначенню множинності Паскаля Гілена. «Множинність — це не обов'язково скупчення людей. Воно може бути неоднорідною сумішшю ідей, речей, вчинків і думок. Множинність (множественность)

¹ Глобалізація і мультикультуралізм : монографія / отв. ред. Н. С. Кирабаев. Москва : РУДН, 2005. С. 13–14.

² Гілен П. Бормотание художественного множества. Глобальное искусство, политика и постфордизм. Москва : Ад Маргинем Пресс, 2015. С. 13.

³ Глобалізація і мультикультуралізм : монографія / отв. ред. Н. С. Кирабаев. Москва : РУДН, 2005. С. 119.

⁴ Сажин Д. В. Поликультуралізм: теорія і образовательная практика / под ред. Л. Г. Брылевой. Санкт-Петербург : ИОВ РАО, 2001. С. 64.

позицій: силою, яка об'єднує, може бути в цьому випадку саме слово “множина” (множество).

За наведеними причинами множинність не лише відрізняється від мас, а й не збігається з населенням окремої країни, названим за національною ознакою. Множинність перевершує географічні кордони національної держави і являє собою міжкультурне ціле, яке охоплює людей, звичаї і вчинки»¹. Полікультурне є водночас процесом міжкультурного полілогу та методом дослідження нових метакультурних, художніх творів, множинних за національними образами. Полікультурність, у нашому розумінні, також є результатом синтезу цих самих множинних яскраво національних образів, новий продукт, створений на перетині мультикультурних суспільств можна назвати полікультурним. Мультиідентичне самоусвідомлення людини, про яке йшлося, сприяє утворенню нових полікультурних продуктів, що стають універсальними внаслідок синтезування багатонаціональних образів і, водночас, упізнаваності цих образів мультиідентичним індивідом.

Концепція полікультурного надає можливість аналізувати багатокультурні твори і продукти не лише за стереотипними ознаками, а й за більш глибокими культурними образами. Завдяки синтезуючій складовій полікультурності, усвідомлення її як єдиного цілого, породженого множинністю, унікального і водночас універсального, вважаємо доречним застосовувати в аналізі творів саме поняття «полікультурність». «Мультикультурність», на нашу думку, є значно вужчим терміном.

Висновки

1. Відсутність чітко сформованого понятійно-термінологічного апарату, несистемність і неточність використання та / або перекладу термінів для опису процесів міжкультурної комунікації у глобалізованому світі заважають точності наукової думки і ставлять під сумнів результати досліджень.

2. Розглянувши історію виникнення і використання цих термінів у культурологічних, соціологічних, педагогічних наукових працях щодо культурної взаємодії, здійснено спробу розмежувати їх і виділити основні відмінності між ними, щоб систематизувати відповідний понятійно-термінологічний апарат.

3. До цього терміни «мультикультуралізм» («мультикультурність») та «полікультуралізм» («полікультурність») застосовували переважно представники соціологічної та педагогічної наукових шкіл для характеристики певних суспільних і політичних процесів. Вважаємо за необхідне ввести ці поняття в культурологічний науковий дискурс, оскільки взаємодія (полілог) культур є невід'ємною складовою мистецьких процесів сучасності.

4. Незважаючи на правомірність перекладу термінів із суфіксом *-ism* українськими *-ізм* та *-ність*, вважаємо, що варто більш точно вживати терміни «мультикультуралізм», «полікультуралізм» тощо для визначення наукових підходів і методів, а «мультикультурність», «полікультурність» тощо — для опису, характеристики явищ, поширених в сучасному культурному середовищі.

5. Поняття полікультурності найкраще відповідає потребам культурологічних досліджень, оскільки є більш широким і синтезуючим, ніж «мультикультурність».

¹ Гилен П. Бормотание художественного множества. Глобальное искусство, политика и постфордизм. Москва : Ад Маргинем Пресс, 2015. С. 24.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. А. И., Г. Д. Поли- // Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь : в 86 т. Т. 24 (46) : Повелительное наклонение — Полярные координаты. Санкт-Петербург : И. А. Ефрон ; Лейпциг : Ф. А. Брокгауз, 1898. С. 278–279.
2. Бодзяны М. Столкновение культур и идентичности. Социологические аспекты мультикультурализма в эпоху общественных перемен // Культурно-историческая психология. Москва : ФГБОУ ВО МГППУ, 2008. Вып. 4. С. 76–81.
3. Гилен П. Бормотание художественного множества. Глобальное искусство, политика и постфордизм. Москва : Ад Маргинем Пресс, 2015. 288 с.
4. Глобализация и мультикультурализм : монография / Рос. ун-т дружбы народов ; П. К. Гречко, И. А. Мальковская, С. А. Нижников; отв. ред. Н. С. Кирабаев. Москва, 2005. 332 с.
5. Дедю И. И. Поликультура // Дедю И. И. Экологический энциклопедический словарь / науч. ред. В. В. Герман; науч. консультанты: А. А. Чеботарь, А. Г. Чобану, Д. Г. Батыр; предисл. В. Д. Федорова. Кишинев : Гл. ред. Молд. сов. энцикл., 1989. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ecolog/5799/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90> (дата обращения: 17.09.2019).
6. Дробязко Ю. І. Особливості перекладу англomовних науково-технічних термінів, утворених шляхом афіксації // Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов : мат-ли XIII Міжнар. наук.-практ. конф. / Нац. тех. ун-т України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ, 2018. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/2448> (дата звернення: 17.09.2019).
7. Дрожжина С. В. Мультикультуралізм: теоретичні і практичні аспекти // Політичний менеджмент : наук. журн. Київ : Центр соц. комунікацій, 2008. № 3. С. 96–106.
8. Дрожжина С. В. Роль мультикультуралізму у вирішенні проблеми рівного доступу до якісної освіти // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1 / наук. ред. Ю. П. Богущкий; відп. за вип. С. М. Волков. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2010. С. 58–63.
9. Ефремова Т. Ф. Мульти... // Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва : Русский язык, 2000. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/188179/Мульти> (дата обращения: 17.09.2019).
10. Латинские приставки и их значения. URL: http://www.latinpro.info/latin_grammaticae_prefix.php (дата обращения: 17.09.2019).
11. Личковах В. А. Універсалізм і регіоніка у сучасній етнокulturології // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1 / наук. ред. Ю. П. Богущкий; відп. за вип. С. М. Волков. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2010. С. 75–81.
12. Михалевская Т. С., Хазанов О. В. Теософские движения в контексте проблемы межкультурного диалога Востока и Запада // Восток — Запад: проблемы взаимодействия. История, традиции, культура : мат-лы Всероссийской науч.-практ. конф., посвященной памяти проф. А. В. Эдакова : в 2 ч. Ч. 2 / Новосибирский гос. пед. ун-т. Новосибирск, 2007. С. 3–10.
13. Московіченко О. П. Типи співвідношень компонентів лексичних значень слів семантичних груп в українській мові (на прикладі іменників-синонімів) у зв'язку з моделями їх морфемних структур // Культура народів Причорномор'я. Симферополь, 2002. № 32. С. 97–100. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75154/35-Moskovchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.09.2019).
14. Мурашова И. Ю. Полиmodalное восприятие школьников: как повысить эффективность преодоления недоразвития речи : монография. Киев : Логос Україна, 2018. 300 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=YqJyDwAAQBAJ&pg=PT10&dq> (дата обращения: 17.09.2019).

15. Перотті А. Виступ на захист полікультурності. Львів : Кальварія, 2001. 128 с.
16. Пітусь Л. М. Транскультура // Альчук М. П., Бацевич Ф. С., Бойко І. М. Культурологія : енциклопедичний словник / за ред. В. П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. С. 417..
17. Поли- // Толковый словарь по медицине, 2013. URL: https://medicine_dictionary.academic.ru/5812/ПОЛИ- (дата обращения: 17.09.2019).
18. Сажин Д. В. Поликультурализм: теория и образовательная практика / под ред. Л. Г. Брылевой. Санкт-Петербург : ИОВ РАО, 2001. 75 с.
19. Тлостанова М. В. Постсоветская литература и эстетика транскультурации. Жить никогда, писать ниоткуда. Москва : Едиториал УРСС. 2004. 416 с.
20. Федотова Н. Н. Мультикультурализм и политика развития // Журнал социологии и социальной антропологии. Санкт-Петербург : Интерсоцис, 2006. Т. IX. № 3. С. 75–92.
21. Швенке Х. Мультикультурный, интеркультурный, транскультурный, — культурный? URL: <https://magazines.gorky.media/studio/2010/14/multikulturnyj-interkulturnyj-transkulturnyj-kulturnyj.html> (дата обращения: 17.09.2019).
22. Rosenthal L., Levy S. R. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations // Social Issues and Policy Review, New York : Stony Brook University, 2010. Vol. 4. No. 1. P. 215–246.

REFERENCES

1. Bodzjany, M. (2008). The clash of cultures and identities. Sociological aspects of multiculturalism in an era of social change [Stolknovenie kul'tur i identichnosti. Sociologicheskie aspekty mul'tikul'turalizma v jepohu obshhestvennyh peremen]. *Cultural and historical psychology [Kul'turno-istoricheskaja psihologija]*, issue 4. Moscow State University of Psychology and Education. Moscow, pp. 76–81 [in Russian].
2. Kirabaev, N. S. (ed.) (2005). *Globalisation and multicultralism [Globalizacija i mul'tikul'turalizm]*. Peoples' Friendship University of Russia. Moscow, 332 p. [in Russian].
3. Gielen, P. (2015). *The Murmuring of the Artistic Multitude. Global Art, Politics and Post-Fordism [Bormotanie hudozhestvennogo mnozhestva. Global'noe iskusstvo, politika i postfordizm]*. Moscow: Ad Marginem Press, 288 p. [in Russian].
4. Dedju, I. I. (1989). Polyculture [Polikul'tura]. *Dedju, I. I. Environmental Encyclopedic Dictionary [Ekologicheskij entsiklopedicheskij slovar]*. Kishinev: Glavnaia redaktsiia Moldavskoy sovetskoy entsiklopedii. Available at: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ecolog/5799/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90> (accessed: 17 September 2019) [in Russian].
5. Drozhzhynko, Yu. I. (2018). *Translations' features of English-speaking scientific and technical terms formed by affixation [Osoblyvosti perekladu anhlomovnykh naukovno-tekhnichnykh terminiv, utvorenykh shliakhom afiksatsii]*. National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”. Available at: <http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/2448> (accessed: 17 September 2019) [in Ukrainian].
6. Drozhzhyna, S. (2008). Multiculturalism: theoretical and practical aspects [Multykulturalizm: teoretychni i praktychni aspekty]. *Political management [Politychnyi menedzhment]*, issue 3. Kyiv: Tsentr sotsial'nykh komunikatsiy, pp. 96–106 [in Ukrainian].
7. Drozhzhyna, S. V. (2010). The role of multiculturalism in solving the problem of equal access to quality education [Rol multykulturalizmu u vyrishenni problemy rivnoho dostupu do yakisnoi osvity]. *Self-organization and dynamics of culture and their features in Ukraine [Samoorganizatsiia y dynamika kultury ta yikh osoblyvosti v Ukraini]*. Institute of culturology National Academy of Arts of Ukraine. Issue 1. Kyiv, pp. 58–63 [in Ukrainian].

8. Efremova, T. F. (2000). Multi... [Mul'ti...]. Efremova, T. F. The new dictionary of the Russian language. Interpretative and word-building [Novyy slovar' russkogo iazyka. Tolkovno-slovoobrazovatel'nyy]. Available at: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/188179/Мульти> (accessed: 17 September 2019) [in Russian].

9. *Latin prefixes and their meanings [Latinskie pristavki i ih znachenija]*. Available at: http://www.latinpro.info/latin_grammaticae_prefix.php (accessed: 17 September 2019) [in Russian].

10. Lychkovakh, V. A. (2010). Universalism and regionalism in contemporary ethnocultural studies [Universalizm i rehionika u suchasni etnokulturolohii]. *Self-organization and dynamics of culture and their features in Ukraine [Samoorganizatsiia y dynamika kultury ta yikh osoblyvosti v Ukraini]*. Institute of culturology National Academy of Arts of Ukraine. Issue 1. Kyiv, pp. 75–81 [in Ukrainian].

11. Mihalevskaja, T. and Hazanov, O. (2007). Theosophical movements in the context of the problem of intercultural dialogue between East and West [Teosofskie dvizhenija v kontekste problemy mezhkul'turnogo dialoga Vostoka i Zapada]. *East — West: problems of interaction. History, traditions, culture [Vostok — Zapad: problemy vzaimodeystviia. Istorii, traditsii, kul'tur]*: materials of the All-Russian scientific and practical conference dedicated to the memory of Professor A. V. Edakov, in 2 vols. Vol. 2. *Novosibirsk State Pedagogical University*. Novosibirsk, pp. 3–10 [in Russian].

12. Moskovichenko, O. P. (2002). Types of relations between the components of words' lexical meanings of semantic groups in the Ukrainian language (for example, synonyms) in connection with models of their morphemic structures [Typy spivvidnoshen komponentiv leksychnykh znachen sliv semantychnykh hrup v ukrainskii movi (na prykladi imennykiv-synonimiv) u zviazku z modeliamy y ikh morfemnykh struktur]. *The Culture of the Black Sea Peoples [Kul'tura narodov Prichernomor'ia]*. Issue 32, Simferopol, pp. 97–100. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75154/35-Moskovchenko.pdf?sequence=1> (accessed: 17 September 2019) [in Ukrainian].

13. Murasheva, I. *The polymodal perception of schoolchildren: how to increase the effectiveness of overcoming speech under development. Monograph [Polimodal'noe vospriiatie shkol'nikov: kak povysit' jeffektivnost' preodolenija nedorazvitija rechi]*. Kyiv: Lohos Ukraina. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=YqJyDwAAQBAJ&pg=PT10&dq> (accessed: 17 September 2019) [in Russian].

14. Perotti, A. (2001). *Speech in defense of polyculturalism [Vystup na zakhyst polikul'turnosti]*. Lviv: Kalvariia. 128 p. [in Ukrainian].

15. Pitus, L. (2013). Transculture [Transkul'tura]. *Cultural studies: an encyclopedic dictionary [Kulturolohiia: entsyklopedychnyi slovnyk]*, ed. V. Melnyk. Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, p. 417 [in Ukrainian].

16. Poly- [Poli-] (2013). *Explanatory dictionary of medicine [Tolkovyj slovar' po medicyny]*. Available at: https://medicine_dictionary.academic.ru/5812/ПОЛИИ- (accessed: 17 September 2019) [in Russian].

17. A. I. G. D. (1898). Poli- [Poli-]. *Brockhaus F. A. and Efron I. A. Encyclopedic Dictionary [Entsiklopedicheskiy slovar']*, in 86 vols. Vol. 24 (46). Leipzig: F. A. BrockhausSaint, Petersburg: I. A. Efron, p. 278–279 [in Russian].

18. Sazhin, D. V. (2001). *Polyculturalism: theory and educational practice [Polikul'turalizm: teorija i obrazovatel'naja praktika]*, ed. L. G. Bryleva. Saint Petersburg: IOVRAO, 75 p. [in Russian].

19. Tlostanova, M. V. (2004). *Post-Soviet literature and the aesthetics of transculturation. Live never, write from nowhere [Postsovetskaja literatura i jestetika transkul'turacii. Zhit' nikogda, pisat' niotkuda]*. Moscow: Editorial URSS, 416 p. [in Russian].

20. Fedotova, N. N. (2006). Multiculturalism and development policy [Mul'tikul'turalizm i politika razvitija]. *Journal of Sociology and Social Anthropology [Zhurnal sociologi i isocial'noj antropologii]*, vol. IX, issue 3. Saint Petersburg: Intersocis, pp. 75–92 [in Russian].

21. Shvenke, H. *Multicultural, intercultural, transcultural — cultural? [Mul'tikul'turnyj, interkul'turnyj, transkul'turnyj, — kul'turnyj?]*. Available at: <https://magazines.gorky.media/studio/2010/14/multikulturnyj-interkulturnyj-transkulturnyj-kulturnyj.html> (accessed: 17 September 2019) [in Russian].

22. Rosenthal, L. and Levy, S. R. (2010). The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. *Social Issues and Policy Review*. Vol. 4, No. 1. New York: Stony Brook University, pp. 215–246 [in English].

Самикова Н. Э. Тезаурус современной культурологии: поликультурное и его терминологические модификации. Систематизирована терминологическая база для исследований культурологического характера с описанием новейших процессов во взаимодействии культур, а также определены наиболее подходящие термины для использования при анализе произведений искусства. Для достижения поставленной цели были применены этимологический анализ исследуемых терминов, исторический метод (для определения хронологии появления терминов в научной литературе), сравнительный метод (для определения отличий между близкими понятиями «транскультурный», «мультикультурный» и «поликультурный»), метод анализа и синтеза (для определения основных характеристик категории «поликультурный»), аналогия и систематизация. Была четко определена разница между терминами, которые до сих пор часто использовались в научной литературе как синонимы, а также понятие «поликультурность» было переведено из педагогической и социологической научной мысли в отечественный культурологический дискурс. Отсутствие четкого определения понятия «поликультурное», несистемность и/или неточность перевода этого термина для описания процессов межкультурной коммуникации в глобализованном мире мешает точности их научного анализа. После рассмотрения истории возникновения вышеупомянутых терминов в культурологических, социологических, педагогических научных работах о культурном взаимодействии были разграничены и выделены основные отличия между ними, чтобы стало возможным систематизировать соответствующий понятийно-терминологический аппарат. До этого термины «мультикультурализм» («мультикультурность») и «поликультурализм» («поликультурность»), в основном, использовались представителями социологической и педагогической научных школ для характеристики определенных общественных и политических процессов. Считаем необходимым ввести эти понятия в культурологический дискурс, поскольку взаимодействие (полилог) культур является неотъемлемой частью художественных процессов современности. При этом, несмотря на допустимость переводов терминов с суффиксом *-ism* украинским *-ізм* и *-ність*, считаем более точным использование терминов «мультикультурализм», «поликультурализм» и т. д. для определения научных подходов и методов, а «мультикультурность», «поликультурность» и т. д. для описания, характеристик явлений, которые имеют место в современной культурной среде. Понятие поликультурности больше всего отвечает потребностям исследований культурологического характера, поскольку является более широким и синтезирующим понятием, чем мультикультурность.

Ключевые слова: поликультурность, поликультурализм, диалог, полилог, мультикультурализм, множество, транскультурный, транскультурация, мультиидентичность.

SAMIKOVA NELLI

Nelli Samikova — Postgraduate Student at the Department of Theory and History of Culture at the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2858-5875>

DOI: [https://doi.org/10.31318/2414-052x.3\(44\).2019.189747](https://doi.org/10.31318/2414-052x.3(44).2019.189747)

THE THESAURUS OF CONTEMPORARY CULTURAL STUDIES: POLY CULTURAL AND ITS TERMINOLOGICAL MODIFICATIONS

Relevance of the study. As a result of a new wave of globalization at the end of the 20th — beginning of the 21st centuries, new terms and concepts appear in the scientific paradigm, which characterize the new challenges of modernity: transculturalism, multiculturalism, polyculturalism. All these concepts describe the settlement and prevention of possible conflicts based on cultural differences, self-identification of an individual in a multicultural environment and the adoption of its (environment) features (as opposed to the struggle of cultures). However, they also have a number of significant differences. It is the lack of a clear separation of these concepts and terms in the national cultural discourse that makes the relevance of this study.

Main objective(s) of the study. This article defines the difference between terms commonly used in the scientific literature as synonyms and the term “polyculturalism” borrowed from pedagogical and sociological scientific thought into national cultural discourse. The main purpose of this work is to systematize the terminological base for cultural studies with a description of the latest processes in the interaction of cultures, as well as to determine the most appropriate terms for use in the analysis of contemporary artistic practices.

Methodology, how the study was done. To achieve this goal, the following methods were used: etymological analysis of the studied terms, historical method (to determine the chronology of the appearance of terms in the scientific literature), comparative method (to determine differences between similar concepts “transcultural”, “multicultural” and “polycultural”), method of analysis and synthesis (to determine the main characteristics of the category “polycultural”), analogy and systematization.

Results / findings and conclusions, significance. The lack of a clear definition of the term “polycultural”, the lack of system and/or inaccuracy of the translation of this term to describe the processes of intercultural communication in a globalized world, interferes with the accuracy of their scientific analysis. Having examined the history of the occurrence of relevant terms in cultural, sociological, and pedagogical scientific works regarding cultural interaction, they were delimited and the main differences between them were identified in order to systematize the corresponding conceptual and terminological apparatus. Prior to this, the terms were mainly used by representatives of sociological and pedagogical scientific schools to characterize certain social and political processes. We consider it necessary to introduce the concepts and terms “multiculturalism” (“multicultural”) and “polyculturalism” (“polycultural”) into the cultural discourse, since the interaction (polylogue) of cultures is an integral part of the contemporary art processes. At the same time, we consider it more accurate to use the terms “multiculturalism”, “polyculturalism” etc. to define scientific approaches and methods, and “multicultural”, “polycultural” etc. to describe the characteristics of phenomena that occur in modern cultural environment. The concept of polycultural is a wider concept than multicultural, and most of all meets the needs of cultural studies.

Keywords: polycultural, polyculturalism, dialogue, polylogue, multiculturalism, multitude, transcultural, transculturation, multidentity.